

7 Forrás: saját szerkesztés Bordás Imre – Tompa Anna: Mérgező növények, növényi mérgek. (Országos Kémiai Biztonsági Intézet, Budapest, 2006) alapján.

8 Szabó György – Lopes-Szabó Zsuzsa: A bükki füvesember gyógynövényei. Szabó György kiadása, Budapest, 2008.

9 Az ayurvéda szanszkrit eredetű szó, jelentése: az élet tudománya. Az ayurvédikus gyógyítás központjában a lélek és az életmód áll, amelyekkel megelőzhetőek a különböző betegségek.

10 Rozmer Zsuzsanna – Perjési Pál: A gyógyszerhatás fizikai-kémiai alapjai. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, TÁMOP-4.1.1.C-13/1/KONV-2014-001, 2015.

11 Magyar Néprajz: Népi gyógyítás a 17–19. században. <https://www.arcanum.com/hu/onlinekiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/nephit-nepi-tudas-AF9E/nepi-gyogyitas-B355/a-magyar-nepi-gyogyitas-torteneti-retegei-B370/nepi-gyogyitas-a-1719-szazadban-B388/> (Letöltés dátuma: 2022.05.09.)

12 Csoma Zsigmond – Magyar László András: Magyar füves- és gyógyborok. Agroinform Kiadó, Budapest, 2007.

13 Grabarits István: A szőlő és a bor előfordulása a régi gyógyszerkincsben. Katona József Centenárium előadás, Kecskemét, 2002. <https://docplayer.hu/5629915-A-szolo-es-a-bor-elofordulasa-a-regi-gyogyszerkincsben-1.html> (Letöltés dátuma: 2022.05.09.)

14 Az Európai Parlament és a Tanács 251/2014/EU rendelete (2014. február 26.) az ízesített borászati termékek meghatározásáról, megnevezéséről, kizsereléséről, jelöléséről és földrajzi árujelzőinek oltalmáról és az 1601/91/EGK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről. <https://eur-lex.europa.eu> (Letöltés dátuma: 2022.05.09.)

15 Bene Zsuzsanna: Herbarórium. Tokajbor-Bene Kft., Kaposvár, 2016.

KOZMA Tamás

Mire való az egyetem?

Bocsi Veronika a hazai oktatáskutatás komoly ígérete. Kevesen vannak, akik ennyire tudatosan építenék a pályájukat szakdolgozattól (a politikus Herzenről) a jelen műig, amely az értelmiség képzéséről szól. Folyamatosan és tudatosan bontakozott ki tanárai támogatásából és önállósította magát. De úgy, hogy a szá- lak, amelyek az *alma mater*-hez kötődtek, nem szakadtak el, sőt, inkább erősödtek. Azokban a kutatásokban, amelyek a felsőoktatás társadalmi vetületeiről szólnak, és amelyek egyetemi központja itthon a Debreceni Egyetem lett, Bocsi Veronika szerepe egyre meghatározóbb. Korábbi írásai (*Az idő a campusokon 2013, A felsőoktatás értékmentszetei 2015, Első generációs hallgatók a campusokon, társszerzőkkel 2020*) már jelezték az utat, amelyet bejárt és az állomást, ameddig most *Értelmiségképzés és felsőoktatás* című kötetével eljutott.

Elsőre nehéz meghatározni a könyv műfaját. A szépen tervezett borító esszét sugallna, a belső címlap felsorolásából (Bolyai Kutatási Ösztöndíj, Új Nemzeti Kiválóság Program, Nemzeti Kutatási, Fejlesztési Innovációs Alap, Család és Karrier Kutatás stb.) inkább kutatási beszámolóra gondolnánk. Mindkét megközelítésben van igazság. Az *Értelmiség-*

képzés és felsőoktatás válaszúton van a két lehetőség – esszé vagy kutatás – között. Tudományos elemzés az értelmiséggé válásról, egyben empirikus kutatás is erről a sokat emlegetett, szépirodalomban és elméleti társadalomtudományban megörökített, ámde adatszerűen jóval kevésbé nyomon követett folyamatról. A könyv elméleti pillére talán gyöngébb, az empirikus fejezetek azonban erősek. Jól körülrajzolják tudásunkat arról, hogyan válnak értelmiségivé azok, akik ma egyetemi tanulmányokba kezdenek. A szerző értelmezési keretet talált, amelybe sikerült behelyeznie az utóbbi években folytatott vizsgálatait. Arra még nem vállalkozott, hogy empirikus kutatásai alapján általánosító megállapításokat tegyen az értelmiséggé válásról. Kutatásai azonban ebbe az irányba viszik.

Ha vihetik. A körülmények, amelyek behatárolják a kutatók érdeklődését és témaválasztását, részben jobbak, részben rosszabbak a néhány évtizeddel ezelőtti-eknél. Több a pénz, amit az egyéni kutató vagy a kutatók csoportjai elnyerhetnek – de szűkebbek a mozgáshelyzetek. Saját kezdeményezésű vizsgálatokra nehezebben nyílik lehetőség. A célokat és a kérdéseket a szponzorok teszik föl, s a kutató – kezdő vagy haladó – alkalmaz-

kodik a szponzori kérdésekhez. Ezekre válaszol, nem a saját kérdéseire, miközben kénytelen-kelletlen úgy tesz, mint ha a szponzor – a „pályáztató”, ahogy az adminisztráció nevezi – által kitűzött feladatok saját érdeklődésével esnének egybe. Hatékony rendszer, ha az adminisztráció és az akadémiai közösség eltalálja az összhangot. Pénzfecsérlés vagy pórázon tartás, ha nincs igazi összhang támogató és támogatott között.

A szerző e Szküllák és Kharübdiszek között navigált, sikeresen. Fölismerve saját, eredeti érdeklődését, mindig megtalálta azokat a föladatokat, amelyek őt magát is érdekelték. Könyve perspektívájából visszatekintve mindarra, amit az elmúlt években végzett, sikerült kirajzolnia egy még nem egészen egyenes, de már jól fölismerhető utat, amelyen továbbhaladva eljuthat a felsőoktatás társadalmi beágyazottságának empirikusan jól megalapozott, elméletileg szilárdan megépített, nemzetközi relevanciájú képéhez. (Utóbbi még hiányzik, de a szerző a könyv végén tudatosítja ezt, és további célul tűzi ki a nemzetközi összehasonlítást).

A könyv – leszámítva a *Bevezetést* és az *Összegzést* – kilenc fejezetből áll. Az első kettő az értelmezési keretet vázolja föl. A keret egyfelől az értelmiség, annak kialakulása és változásai, másfelől a felsőoktatás és társadalmi szerepei teszik ki (a recenzenst az előbbi jobban érdekelte, de az utóbbit találta tudatosabban fölépítettnek). Amit az értelmiségről olvashatunk, *deja vu* élményeket ébreszt. A korszak, amelyben az értelmiséggel való foglalkozásnak valódi társadalmi-politikai huzata volt, a Kádár-korszak hanyatló szakasza. Az értelmiségkutatás akkor

nem egyszerűen társadalomkutatás volt, hanem értelmiségi létünk tudatosítása és vállalása is; a törekvés (és a bátorság), hogy a bürokratikus szocializmus társadalomképével szemben értelmiséginek lenni vállalható, jóllehet fenyegető. Az a kor elmúlt – ezt a szerző is tudja –, de azért visszatükröződik egyik-másik hivatkozásban. Akkor megéltük (már aki), most kutatjuk. Az élmény feladattá fakult, amit Bocsi lelkiismeretesen old meg – néha fölfedezve még a 19. századi sajtó egyik-másik megállapítását is.

A további fejezetek egy-egy kutatásra hivatkozva, arra támaszkodva, lépésről-lépésre közelítenek a központi tárgyhöz: hogyan válik valaki értelmiségivé az egyetem révén. Előbb az egyetem kulcsszereplőit tekinti át (oktatók és hallgatók, akik nélkül nincs egyetem, adminisztráció nélkül viszont van, teszi hozzá a recenzens). Majd elérkezünk a könyv legizgalmasabb fejezetéhez, az ún. „első generációsokhoz”, akiknek fölbukkanása és megkapaszkodása, bolyongásai és beilleszkedései, küzdelmei és otthonra találása a modern hazai társadalomtörténet egyik fő vonulata. A szerző is tudatában van ennek, bár itt nem bontja ki a problémát, csak annyira, hogy jelezze: ez az értelmiségképzés fókuszja. S ezt meg is kell tegye. Az egyetemi környezet, amelybe a szerző beágyazódott – bár megállapításait általánosaknak szánja – az „egyik nagy egyetem”, vagyis Debrecen. És aki a felsőoktatás szimbolikus, jelképekkel bonyolított és rejtőzködő világában kicsit is jártas, tudhatja, hogy ez mit jelent (vö. a tanulóregiók kutatási eredményeivel, valamint a kulturális tőke területi megoszlásával Magyarországon).

Bár Szegeden jelent meg, az *Értelmiségképzés és felsőoktatás* ízig-vérig debreceni. Debreceni a tárgy megválasztása és az elméleti kerete is. Ha nem csak a szép borítót nézzük, hanem beillesztjük abba a társadalom- és gondolkodástörténeti vonulatba, amely századok viharában a várost máig sajátossá tette, jobban érteni véljük mind az értelmiségképzés, mind az egyetem jelentőségét. Az országnak az a térsége, amelyet a város és egyeteme ural, régóta a polgárosodás külön útját járta. Innen nézve sok minden különösnek tűnhet. A városnak külön történetiszemlélete van, értelmiségének egyfajta „köztes tudata”. Ezt a tudatot az az értelmiség hordozza, amelyet országos összehasonlításban nevezhetünk „hátrányos helyzetűnek”, de „első generációsoknak” is. A társadalom szerkezetének határán egyensúlyozás adja itt az egyetem kiemelt társadalmi fontosságát. A fölemelkedést – a rendszerváltozásig egyértelműen – az egyetemre járás legalizálta; az egyetem tette az első generációsokat városbeliekké és „második első generációsokká”.

Ezért Bocsi Veronika könyvének több rétege is van, a szép borító sugallta országos horizonttól az említett legmélyebb jelentésekig. Az első réteg, ami megragad, az izgalmas téma, amely ma is időszzerű és amelyet a szerző úgy fejez ki, hogy a felsőoktatás alapvető változásai ellenére az egyetem mindmáig az értelmiség képzésére szolgál. Más felsőoktatási elemzések nem ezt mondják, de a szerző épp ezt akarja bizonyítani. A második, mélyebb rétege a könyvnek az az izgalmas kísérlet, hogyan lehetne – tapasztalati vizsgálatokkal – megragadni ennek az értelmiségképzésnek a folya-

matát. Ez a nevelésszociológus kedvelt és otthonos terepe, példája pedig az „iskolai szocializáció”. Ahogy az iskolában mint kitüntetett terepen a társadalomban folyó szocializáció hatásai összeérnek, egymást erősítve, úgy találkoznak és erősítik egymást a szocializáció hatásai az egyetemen. Ezért van központja, parkja, szökökútja. Főbejárata, amely vetekszik az Akadémiáéval. (Nem véletlen, hogy a Széchenyi tér elnevezést az az akadémiai elnök találta ki Budapesten, aki maga is ide, ebbe a városba, ehhez az egyetemhez tartozott.) Ez a második réteg: az egyetemi szocializáció empirikus megragadása.

A harmadik, legmélyebb üzenet pedig ez: változások jönnek és mennek, a világ körülöttünk átalakul – de az egyetem itt és most is alapvetően értelmiségképző. Annak az értelmiségnek a terepe, amely első generációként érkezik ide, de értelmiségiként távozik. Illetve nem távozik soha, mert ha el is megy, visszajár. Az Alma Mater itt áll a Nagyerdő csücskében, visszavárja és visszahívja diákjait.

Bocsi Veronika új könyve okos és szép tanúbizonyossága ennek. A hit, bizonyítékokkal alátámasztva, hogy az egyetem ma is azt a célt szolgálja, mint amikor megalapították, magával ragadó. S ha vannak is kifogásaink e hittal szemben, azért csodálhatjuk. Köszönet érte a szerzőnek.

(Bocsi Veronika: *Értelmiségképzés és felsőoktatás. Belvedere Meridionale Kiadó, Szeged, 2022. 284 o. ISBN 978-615-6060-53-2*)

